

Skallegravning i Stensballesund

Skallegravningen i Stensballesund udgør et kapitel i Stensballes historie. Emnet findes udførligt behandlet i bogen "Horsens Nørrestrand" af Holger Jørgensen. Nærværende artikel bygger på stof fra denne bog.

ØTA-Kompagniet anvendte i 1950'erne og 1960'erne pramme og gravemaskiner til opgravning af østersskaller i Stensballesund. Fotografiet er venligst udlånt af Byarkivet.

Stenalderen

Østers stiller 3 krav for at kunne eksistere og formere sig

- at vandet har en saltprocent på 22-25 promille
- at vandet er meget næringsrigt
- at vandet har et hyppigt vandskift = stærk strøm

Vandskiftet i Stensballesund i stenalderen for 8000 år siden havde et væsentligt større saltindhold end i dag. Det skyldes forbindelse med et stærkere tidevandsskifte, ligesom vandets temperatur var højere. Over en periode på 3700 år blev der dannet et tykt skallelag. Østerserne formodes at være uddøde for 4300 år siden. Det skyldes tilførsel af

ferskvand fra vandløb med udløb til Nørrestrand, ligesom de opståede østersbanker blokerede for vandudskiftningen. Derfor fandtes der ingen østers i Sundvig, dvs. bugten vest for Sundgårds- og Sehestedvej. Dette område ligger udenfor strømretningen.

Skallelaget blev tykkest dér hvor vandskiftet var størst, dvs. i selve Sundet, og det var også dér de største forekomster fandtes.

Måltidsrester

Resterne af vore forfædres måltider kan vi finde rundt om på skrænterne i Sundområdet, de såkaldte køkkenmøddinger, der består af tykke lag af skaller fra østers og muslinger, iblandet knogler af urokser, elsdyr, hjortevildt samt et righoldigt udvalg af fiskerester af sid, ål, hornfisk, makrel og fladfisk.

Skallebanker

Strømmen gennem Sundet havde gennem de mange år dannet en ophobning af østersskaller, så der til sidst var en lille ø midt i Sundet. Den blev bortgravet i slutningen af 1950'erne. I 1915 var vanddybden i Sundet 50-125 cm. Efter gravningen i 1987 var dybden var øget til næsten 150 cm, dog 20-30 cm ved bredderne.

Udnyttelse af skaller

Østersskaller består af kalciumkarbonat med et ringe indhold af kalciumfosfat og organisk stof. I tørret og knust form har østersskaller vist sig at være et fremragende tilskud til hønsefoder, ligesom det indgår i svinefoderblandinger. Især i hønsefoderblandinger er det værdifuldt tilskud, idet hønsene til stadighed skal have tilført kalk for at kunne danne skal på æggene. Kalken kan fås enten fra murkalk eller forvitrede strandskaller.

Inden skaller kan indgå i foderblandinger, skal de først gennemgå en tørrings- og knusningsproces. Det foregår i et fabriksanlæg, og disse anlæg giver erfaringsmæssigt store miljøproblemer. Specielt støvet og støjen udgør et problem, men også selve opgravningen kan medføre problemer.

Knuste østersskaller er et produkt, der afsættes til en betydelig højere pris end andre former for kalk kan indbringe.

Skallevirksomheder

I 1938 blev man opmærksom på, at der i den gamle havbund i Stensballesund og

Nørrestrand fandtes tykke lag af østersskaller, hvor lagtykkelsen varierede fra 6-15 meter.

Mange små og større virksomheder forsøgte sig gennem årene med skallegravning ved Sundet. De fleste måtte indstille produktionen pga. støvproblemer, og ingen tjente penge ved gravningen. Eksempelvis: Nielsen & Kemp, lukket 1946 og Sønder Lindskov Kalkfabrik, lukket 1957. Mange andre virksomheder nåede at standse inden klagerne blev for talrige. Det var virksomheder, der beskæftigede 1-8 mand. Selve tørringen foregik andre steder i Horsens-området.

ØTA-Kompagniet

I 1946 byggede Nielsen & Kemp et tørreri neden for Sønder Lindskov (Vitus Bering Danmark). Det blev i 1948 overtaget af ØTA-Kompagniet, hvis ejer var HOTACO i Holbæk. Det betød en større og mere rationel produktion. Bl.a. benyttede man en spadekædemaskine, der havde en kapacitet på 54 spande i minuttet, og udførte en gravelængde på 15-20 meter om dagen. Gravemaskinen blev fulgt af en motorbåd med 4-6 pramme til opsamling af opgravet materiale. Arrangementet lavede en forfærdelig larm. Ved døgnproduktion kunne man producere 1000 sække hønsetilskudsfoder á 50 kg. Udover det danske hjemmemarked eksporterede firmaet tilskudsfoder til Sverige, England, Tyskland, Schweiz og Italien.

I midten af 1960'erne udførtes der et stort boligbyggeri ved Sønder Lindskov, og klager over støj, lugt- og støv fra gravningen blev en uundgåelig følge. Klagerne førte til lukning af ØTA-Kompagniet i 1966 efter 19 års virke. Virksomheden havde i årene givet beskæftigelse til en del ledige hænder. I 1964 var der således ansat 23 mand, og på sit højeste var der beskæftiget 32 mand, og man arbejdede i treholds drift.

Negative sider af skallegravningen

Der kom klager fra beboere i området over lugt, støv og støj, der ødelagde nattesøvnen. Der kom klager fra lokale fiskere, som der dengang var en del af.

De hævdede, at opgravningen reducerede fiskefangsten i fjorden, idet de dybe huller ændrede strømningsforholdene og farvede vandet, hvilket skadede opvæksten af fiskeyngel. Der kom berettigede klager fra naturfolk over, at gravningen skadede fuglelivet. Bl.a. forsvandt andefuglene.

Stort hul

Det fortælles, at ved opførelsen af den nye vejbro over Stensballesund i 1963, var en gummiged tæt på at forsvinde i et 10 meter dybt hul i fjordbunden, opstået ved skallegravningen, og der var flere andre huller. Det betød, at der måtte foretages dybtgående funderinger ved broens bygning.

Naturresevoir

Efter skallegravningens ophør i 1966 begyndte fuglelivet langsomt at vende tilbage ved Nørrestrand. I dag er området en vigtig fuglelokalitet med 211 forskellige fuglearter. Området har siden 1983 været underkastet fredningsbestemmelser, og jagt er siden 1982 forbudt, end ikke skydevåben må der bæres. Skilte er opsat: Statens Vildreservat.

Luftfoto af Stensballesund omkring 1910.

Litteratur

Jørgensen, H., 1997. Horsens Nørrestrand. Udgivet af Horsens Museum, 426 sider.

Byarkivet. Billede vedr. skallegravningen fra Henry Thuesens Arkiv.

Redaktion: FGS, KSO